

Ilgstošu sociālās palīdzības saņēmēju datu analīze

Mārtiņš Moors^{1,2}, Baiba Skuja²

¹ Rīgas Stradiņa universitāte, Labklājības un sociālā darba katedra, Latvija

² Rīgas domes Labklājības departaments, Sociālā pārvalde, Latvija

Ievads. Sabiedrībā regulāri izskan viedoklis, ka ir iedzīvotāju kategorija, kuri labāk izvēlas dzīvot no sociālās palīdzības pabalstiem, nevis strādāt algotu darbu un paši sevi nodrošināt. Tomēr saskaņā ar Latvijas likumdošanu sociālās palīdzības mērķis ir sniegt tikai īslaicīgu materiālo atbalstu īpaši materiāli grūtās situācijās un veicināt šo personu spējas nodrošināt sev dzīvei nepieciešamo (jeb pašpalīdzību). Arī Rīgā ir iedzīvotāji, kuri sociālo palīdzību saņem ilgstoši, tādējādi neīstenojot sociālās palīdzības leģitīmo mērķi. Rīgas domes Labklājības departaments 2016. gadā veica pētījumu, kurā analizēja datus par klientiem, kuri sociālo palīdzību saņēmuši ilgāk par 10 gadiem – no 2006. gada 1. janvāra līdz 2015. gada 31. decembrim.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Balstoties uz sociālās palīdzības monitoringa statistisko datu analīzi, kā arī 10 lietu padziļinātāku analīzi, noteikt gadījumu relatīvo frekvenci pēc mērķa grupas pazīmes kopā un pēc sociālās palīdzības pabalsta veida, raksturot pabalsta saņēmēju sociālo portretu pēc septiņām pazīmēm: ģimenes sastāva izmaiņas sociālās palīdzības saņemšanas laikā, klienta statusa iegūšanas laika, mājokļa, nodarbinātības, izglītības, veselības, sadarbības ar sociālajiem darbiniekiem, kā arī izdarīt secinājumus par ilgstošas sociālās palīdzības saņemšanas galvenajiem iemesliem.

Rezultāti. No 2006. gada 1. janvāra līdz 2015. gada 31. decembrim kādu no testētajiem pabalstiem saņēmušas 3588 personas, kas ir 12,4% no 2015. gadā testētos pabalstus saņēmušo personu skaita. Lielāko īpatsvaru veidoja šādi ģimeņu tipi: nepilnas ģimenes ar 1-2 bērniem – 456 personas (13%); atsevišķi dzīvojoši pensionāri / invalīdi – 2312 personas (64%). Ilgstošiem sociālās palīdzības saņēmējiem darbaspējīgā vecumā ir raksturīgi, ka tiek zaudēts bezdarbnieka statuss, jo nav savlaicīgi vērsušies Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA) vai nav piedalījušies NVA noteiktajos pasākumos; strādājot algotus pagaidu sabiedriskos darbus (APSD), klienti tiek atlaisti par līguma pārkāpumiem; uzsākot strādāt algotu darbu, darba vietā noturas ne ilgāk kā trīs mēnešus. Konstatēts, ka ilgstošajiem sociālās palīdzības saņēmējiem ir zems izglītības līmenis (pamatskola), ir klienti, kas nespēj pabeigt uzsāktos kursus NVA. Vairāk nekā pusei no ilgstošajiem klientiem ir gan psihiska rakstura traucējumi (ar / bez invaliditātes), gan hroniskas ilgstošas saslimšanas, kā arī alkoholisms.

Secinājumi. Tas, ka vislielākais ilgstošo sociālās palīdzības saņēmēju īpatsvars ir tieši nepilnās ģimenēs ar bērniem un atsevišķi dzīvojošu pensionāru ģimenēs, saskan ar datiem par nabadzības riska indeksu šajās mērķa grupās 2015. gadā: 34,4% – nepilna ģimene (vismaz viens apgādībā esošs bērns) un 74% – vienas personas (65 gadi un vecākas) mājsaimniecības. Tas nozīmē, ka ilgstoši sociālo palīdzību saņem tieši tās mērķa grupas, kuras ir pakļautas augstākam nabadzības riskam, tomēr vienlaikus tas ir pretrunā ar sociālās palīdzības mērķi. Faktiski šādu situāciju pamatproblēma ir zemi ienākumi, nevis tikai klientu nevēlēšanās uzlabot savu materiālo situāciju un līdzdarboties. Citi iespējamie cēloņi ilgstošai sadarbībai ar RSD ir zems izglītības līmenis, bieža darba vietu maiņa, slikta vecāku ietekme uz bērniem (neiegūst izglītību / neapgūst arodu), zems atalgojums vai pensija, veselības problēmas (gan psihiskas, gan fiziskas), ilgstoša bezdarba ietekme uz nodarbināmības spēju, alkoholisms u. tml., kā arī principiāla nevēlēšanās strādāt. Vairākiem no šiem cēloņiem piemīt strukturāls raksturs, kas būtu jārisina makrolīmenī.